

1. *Hibbing J.* Stealth democracy: Americans' beliefs about how government should work / J. Hibbing, E. Theiss-Morse. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – P. 232.
2. *Schmitter P.* The future of democracy: Trends, analysis and reforms / P. Schmitter, A. Trechsel. – Strasbourg: Council of Europe, 2004.
3. *Gallagher M.* The politics of electoral systems / M. Gallagher, J. Mitchell. – Oxford: Oxford University Press, 2005.
4. *Leyenaar M.* Reconceptualising electoral reform / M. Leyenaar, R. Hazan // *West European Politics*. – 2011. – Vol. 34. – № 3. – P. 437-455.
5. *Renwick A.* The politics of electoral reform: changing the rules of democracy / Renwick A. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
6. *Shugart M.* Mixed-member electoral systems: the best of both worlds? / M. Shugart, M. Wattenberg. – Oxford: Oxford University Press, 2003.
7. *Armingeon K.* Institutional change in OECD democracies, 1970-2000 / K. Armingeon // *Comparative European Politics*. – 2004. – Vol. 2. – P. 212-238.
8. *Rahat G.* The politics of regime structure reform in democracies: Israel in comparative and theoretical perspective / Rahat G.. – Albany: SUNY Press, 2008.
9. *Poguntke T.* The presidentialization of politics: A comparative study of modern democracies / T. Poguntke, P. Webb. – Oxford: Oxford University Press, 2005.
10. *Marks G.* Patterns of regional authority / G. Marks, L. Hooghe // *Regional and Federal Studies*. – 2008. Vol. 18. – № 2-3. – P. 167-181.
11. *Katz R.* Changing models of party organisation and party democracy: The emergence of the cartel party / R. Katz, P. Mair // *Party Politics*. – 1995. – Vol. 1. – № 1. – P. 5-28.
12. Biezen van I. State intervention in party politics: The public funding and regulation of political parties / van I. Biezen // *European View*. – 2008. – Vol. 16. – № 3. – P. 337-353.
13. *Pacini M.* Public funding of political parties in Italy / M. Pacini // *Modern Italy*. – 2009. – Vol. 14. – № 2. – P. 183-202.
14. *Rehmet F.* Volkspetitionen – Praxis und Wirkungen. Das Beispiel der unverbindlichen 'Volksbegehren' in Osterreich / F. Rehmet // *Mehr Demokratie Diskussionspapiere und Untersuchungen*. – 2003. – № 16. – P. 47.
15. *Uleri P.* Referendum voting in Italy: YES, NO or non-vote? How Italian parties learned to control referendums / P. Uleri // *European Journal of Political Research*. – 2002. – Vol. 41. – P. 863-883.
16. *Freire A.* Referenda votino in Portugal, 1998: The effects of party sympathies, social structure and pressure groups / A. Freire, M. Baum // *European Journal of Political Research*. – 2003. – Vol. 42. – P. 135-161.
17. *Eder C.* Institutional design and the use of direct democracy: Evidence from the German Länder / C. Eder, A. Vatter // *West European Politics*. – 2009. – Vol. 32. – № 3. – P. 611-633.
18. *Scarrow S.* Direct democracy and institutional change: A comparative investigation / S. Scarrow // *Comparative Political Studies*. – 2001. – Vol. 34. – P. 651-665.

УДК 323.212

М. Д. ХОДАКІВСЬКИЙ

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ*

На основі аналізу законодавства України у статті розглянуто політико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, механізми його здійснення в різних галузях суспільного життя.

© **ХОДАКІВСЬКИЙ Михайло Дмитрович** – кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

* Стаття підготовлена в рамках наукового проекту «Громадський контроль діяльності органів публічної влади» в межах державної цільової програми «Громадянське суспільство, особа, держава: національний досвід та потенціал взаємодії»

Ключові слова: громадський контроль, органи виконавчої влади.

Ходаківський М.Д. Политико-правовые основы общественного контроля деятельности органов исполнительной власти

На основе анализа законодательства Украины в статье рассмотрены политико-правовые основания общественного контроля за деятельностью органов исполнительной властью, механизмы его осуществления в различных областях общественной жизни.

Ключевые слова: общественный контроль, органы исполнительной власти.

Khodakivskiy Myhailo. Political and legal grounds of public control over the activities of executive power

Based on the analysis of the legislation of Ukraine the article deals with the political and legal grounds of public control over the activities of the executive power, the mechanisms of its implementation in different areas of public life

Key words: social control, executive power

Договірна теорія держави, відповідно до якої держава народилася внаслідок розумної волі народу завдяки свідомому і добровільному об'єднанню людей, стала висхідною точкою багатьох сучасних політико-правових теорій: суспільного договору, демократії, народного суверенітету, прав людини і громадянина, права народів на насильницьку зміну державного устрою тощо. Автори монографії «Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії» взагалі запропонували розглядати державу як складову частину громадянського суспільства¹.

В межах такої парадигми існує проблема контролю засновників (власників) держави за діями її владних органів та їх посадових осіб. Стимулювання ефективної роботи державних органів та організація, запобігання зловживань з боку їх керівництва, можливе за допомогою запровадження правил, які б забезпечували максимально повний контроль за їх діяльністю.

Відповідно до ст. 38 Конституції України громадяни України мають право брати участь в управлінні державними справами². Зазначене право, серед іншого, передбачає і громадський контроль за органами державної влади, їх посадовими особами, які виступають об'єктами громадського контролю.

Суб'єктами такого контролю є громадські організації, політичні партії, професійні спілки, молодіжні організації, органи самоорганізації населення, окремі громадяни тощо. Здійснюючи функцію громадського контролю, зазначені суб'єкти виступають від імені громадськості або від себе особисто і таким чином, їх контрольні повноваження позбавлені політико-правового владного характеру, що означає відсутність можливості використання легального примусу до об'єктів контролю.

Однак демократична, соціальна, правова держава (ст. 1 Конституції України)³ зацікавлена в наявності такого контролю. Адже громадський контроль є технологією, яка вигідна і владі, і громадянському суспільству через те, що сприяє підвищенню ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Громадський контроль здійснюється для забезпечення прозорості та відкритості функціонування діяльності органів державної влади, тому демократична влада має сприяти забезпеченню оприлюднення моніторингових звітів та результатів громадської експертизи, залученню широкого кола громадськості до аналізу та оцінки роботи органів влади.

У країнах розвиненої демократії громадянське суспільство виступає рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних і

політичних завдань. Тому організації громадянського суспільства забезпечують здійснення громадського контролю за владою та боротьби із корупцією⁴. Визначаючи роль громадянського суспільства, країни розвиненої демократії системно залучають громадян та їх об'єднання до формування та реалізації державної політики в усіх сферах. Це дозволяє, по-перше, звільнити державу від реалізації окремих надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань із збереженням високих соціальних стандартів для населення; по-друге, підвищувати якість політичних і публічно-правових рішень через повніше врахування потреб населення, альтернатив і можливих наслідків рішень (підвищення якості рішень сприяє підвищенню рівня легітимності органів публічної влади); по-третє, забезпечувати повнішу імплементацію публічно-правових рішень населенням⁵.

О. Полтараков визначає громадський контроль як систему відносин громадянського суспільства з державою. Система ґрунтується на підзвітності органів державної виконавчої влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) і недержавним структурам («третьому сектору» та ЗМІ)⁶.

За твердженням А. Крупника, громадський контроль є інструментом громадської оцінки виконання органами влади й іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань⁷.

Ідея громадського контролю планомірно реалізована в чинному законодавству України. Зокрема, Закон України «Про інформацію»⁸ визначає обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення (стаття 10), гарантує вільний доступ суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних через запит (частина 3 статті 13). Кожний учасник інформаційних відносин для забезпечення його прав, свобод і законних інтересів має право на одержання інформації про діяльність народних депутатів, органів державної влади, місцевого самоврядування та місцевої адміністрації (ст. 43).

Згідно із Законом України «Про звернення громадян»⁹, громадяни України мають право звертатись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, установ та організацій незалежно від форм власності, до підприємств, до засобів масової інформації, до посадових осіб згідно з їх функціональними обов'язками із зауваженнями, скаргами та пропозиціями щодо їх статутної діяльності, заявою чи клопотанням стосовно реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення (частина 1 статті. 1). Вказані суб'єкти мають розглянути ці звернення та сповістити їхніх авторів про результати розгляду (стаття 14).

Законом України «Про наукову та науково-технічну експертизу»¹⁰ запроваджено «громадську експертизу» (стаття 11), яка може проводитися у будь-якій сфері наукової та науково-технічної діяльності, що потребує врахування громадської думки, з ініціативи громадськості, об'єднань громадян та трудових колективів на основі договорів на проведення цієї експертизи.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹¹ запровадив громадські слухання (стаття 13) як право територіальної громади зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування. С. Кушнір називає громадські слухання однією із форм громадського контролю¹².

Громадські об'єднання здійснюють свою діяльність на підставі оновленого Закону України «Про громадські об'єднання»¹³ та наділені широким контрольними повноваженнями в галузі виконавчої влади. Зокрема, відповідно до статті 21 Закону громадське об'єднання має право: звертатися у порядку, визначеному за-

коном, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації; брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя. Додатково до цього переліку контрольних функцій громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право: брати участь у здійсненні державної регуляторної політики відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»; брати участь у порядку, визначеному законодавством, у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування для проведення консультацій з громадськими об'єднаннями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності.

Стаття 22 Закону визначає засади взаємодії громадських об'єднань з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування. Держава забезпечує додержання прав громадських об'єднань. Органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування можуть залучати громадські об'єднання до процесу формування і реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, зокрема, шляхом проведення консультацій з громадськими об'єднаннями стосовно важливих питань державного і суспільного життя, розроблення відповідних проектів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, в роботі яких беруть участь представники громадських об'єднань. При цьому проведення в порядку, визначеному законодавством, консультацій з громадськими об'єднаннями щодо проектів нормативно-правових актів, які стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності, є обов'язковим.

Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»¹⁴ передбачено обов'язок органів державної влади оприлюднювати проекти регуляторних актів через їх публікацію в друкованих засобах масової інформації відповідного регуляторного органу або розміщення на офіційних сторінках у мережі Інтернет для ознайомлення громадськості і забезпечення можливості надання громадянами та юридичними особами, їх об'єднаннями зауважень і пропозицій до регуляторного акта протягом місяця, що є важливим інструментом громадського контролю; усі зауваження і пропозиції щодо проекту регуляторного акта та відповідного аналізу регуляторного впливу, одержані протягом встановленого строку, підлягають обов'язковому розгляду розробником цього проекту. За результатами цього розгляду розробник проекту регуляторного акта повністю чи частково враховує одержані зауваження і пропозиції або мотивовано їх відхиляє (ст.9, 13).

Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»¹⁵ визначає правові засади організації і здійснення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, а також над правоохоронними органами держави). Проблеми кон-

тролю над правоохоронними органами завжди привертала увагу вітчизняних дослідників. Зокрема можемо відмітити дисертації С. Денисюка¹⁶ та С. Брателя¹⁷. В літературі зустрічаються спроби обґрунтувати можливість громадського контролю пенітціарної системи¹⁸.

Важливою у здійсненні громадського контролю у галузі дотримання трудових прав громадян є роль професійних спілок. Стаття 21 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»¹⁹ визначає повноваження профспілок, їх об'єднань щодо захисту прав громадян на працю та здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про працю. Профспілки, їх об'єднання захищають право громадян на працю, беруть участь у розробленні та здійсненні державної політики у галузі трудових відносин, оплати праці, охорони праці, соціального захисту.

Проекти законів з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин подаються відповідними органами виконавчої влади з урахуванням пропозицій всеукраїнських профспілок, їх об'єднань. Проекти нормативно-правових актів, які стосуються регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, розглядаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з урахуванням думки відповідних профспілок, об'єднань профспілок.

Профспілки, їх об'єднання мають право вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи і відповідним державним органам про прийняття або внесення змін до законів і інших нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин.

Профспілки, їх об'єднання мають право брати участь у розгляді органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також роботодавцями, їх об'єднаннями, іншими об'єднаннями громадян своїх пропозицій.

Профспілки здійснюють громадський контроль за виплатою заробітної плати, додержанням законодавства про працю та про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов, забезпеченням працівників спецодягом, спецвзуттям, іншими засобами індивідуального та колективного захисту. У разі загрози життю або здоров'ю працівників профспілки мають право вимагати від роботодавця негайного припинення робіт на робочих місцях, виробничих дільницях, у цехах та інших структурних підрозділах або на підприємстві в цілому на час, необхідний для усунення загрози життю або здоров'ю працівників.

Профспілки мають право на проведення незалежної експертизи умов праці, а також об'єктів виробничого призначення, що проектуються, будуються чи експлуатуються, на відповідність їх нормативно-правовим актам з питань охорони праці, брати участь у розслідуванні причин нещасних випадків і профзахворювань на виробництві та давати свої висновки про них.

Для здійснення цих функцій профспілки, їх об'єднання можуть створювати служби правової допомоги та відповідні інспекції, комісії, затверджувати положення про них. Уповноважені представники профспілок мають право вносити роботодавцям, органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування подання про усунення порушень законодавства про працю, які є обов'язковими для розгляду, та в місячний термін одержувати від них аргументовані відповіді. У разі ненадання аргументованої відповіді у зазначений термін дії чи бездіяльність посадових осіб можуть бути оскаржені до місцевого суду.

Стаття 24 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я»²⁰ передбачає участь громадськості в охороні здоров'я. Органи та заклади охорони здо-

ров'я зобов'язані сприяти реалізації права громадян на участь в управлінні охороною здоров'я і проведенні громадської експертизи з цих питань. При органах та закладах охорони здоров'я можуть створюватися громадські консультативні або наглядові ради, які сприятимуть їх діяльності та забезпечуватимуть інформованість населення і громадський контроль в сфері охорони здоров'я.

У визначенні змісту та шляхів виконання державних цільових та місцевих програм охорони здоров'я, здійсненні відповідних конкретних заходів, вирішенні кадрових, наукових та інших проблем організації державної діяльності в цій сфері можуть брати участь фахові громадські організації працівників охорони здоров'я та інші об'єднання громадян, в тому числі міжнародні.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про здійснення державних закупівель»²¹ громадський контроль в сфері державних закупівель забезпечується через вільний доступ до всієї інформації щодо державних закупівель, яка підлягає оприлюдненню відповідно до цього Закону. Замовники і учасники процедур закупівель та Уповноважений орган повинні сприяти залученню громадськості до здійснення контролю у сфері закупівель відповідно до законів України «Про об'єднання громадян», «Про звернення громадян» і «Про інформацію». При цьому громадяни і громадські організації та їх спілки не мають права втручатися у діяльність Уповноваженого органу та процедуру визначення замовником переможця торгів. Під час проведення процедур розкриття пропозицій конкурсних торгів мають право бути присутніми представники засобів масової інформації. Замовники зобов'язані забезпечити безперешкодний доступ представників засобів масової інформації на їхню вимогу до процедури розкриття пропозицій конкурсних торгів.

Відповідно до статті 36 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»²² громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля згідно з Положенням, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. Громадські інспектори з охорони довкілля: беруть участь у проведенні спільно з працівниками органів державного контролю рейдів та перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законодавства про охорону навколишнього природного середовища, додержання норм екологічної безпеки та використання природних ресурсів; проводять перевірки і складають протоколи про порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища і подають їх органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності; подають допомогу органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища в діяльності по запобіганню екологічним правопорушенням. Органи громадського контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища можуть здійснювати й інші функції відповідно до законодавства України.

Відповідно до статті 41 Закону України «Про благоустрій населених пунктів»²³ громадський контроль у сфері благоустрою населених пунктів здійснюється громадськими інспекторами благоустрою населених пунктів згідно з положенням, яке затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства.

Громадські інспектори благоустрою населених пунктів: беруть участь у проведенні спільно з працівниками органів державного контролю рейдів та перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законо-

давства у сфері благоустрою населених пунктів; проводять перевірки і складають протоколи про порушення законодавства у сфері благоустрою населених пунктів і подають їх органам державного контролю у цій сфері та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності; надають допомогу органам державного контролю у сфері благоустрою населених пунктів у діяльності щодо запобігання порушенням законодавства про благоустрій населених пунктів; здійснюють інші повноваження відповідно до закону. Результати громадського контролю за станом благоустрою територій підлягають оприлюдненню на зборах мешканців відповідної території та розгляду органами місцевого самоврядування в порядку, визначеному законодавством.

Важливими нормативно-правовими актами, що забезпечує об'єктивність громадського контролю, є Указ Президента України від 01 серпня 2002 р. №683/2002 «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади»²⁴ та Указ Президента України від 7 лютого 2008 року № 109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»²⁵.

Ряд новацій, що стосуються розвитку громадянського суспільства в Україні міститься в Указі Президента України від 25.01.2012 № 32/2012 «Питання сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні»²⁶.

Унормовують здійснення громадського контролю за органами виконавчої влади розпорядчі документи Кабінету Міністрів України. Зокрема, значного поширення набули громадські ради при органах виконавчої влади. Новий імпульс їх роботі та оптимізації способу утворення був наданий Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. № 996²⁷. Постановою визначено Порядок проведення консультацій з громадськістю, що передбачає проведення громадських консультацій у формі публічного обговорення (громадські слухання, форуми, «круглі столи», конференції, збори, зустрічі з громадськістю). Цією ж Постановою затверджено спеціальне Типове положення про громадські ради, що утворюються при органах виконавчої влади.

Загальнонаціональний моніторинг процесів формування громадських рад при центральних та місцевих органах виконавчої влади, проведений Українським незалежним центром політичних досліджень та Творчим об'єднанням «ТОРО», засвідчив, що більшість органів виконавчої влади виконали вимогу Постанови Кабінету Міністрів України № 996 щодо формування (оновлення) громадських рад.

Станом на 1 жовтня 2011 р. сформовано 566 громадських рад із 608 необхідних, тобто 93 %, а саме: 9, тобто 56 %, громадських рад на рівні міністерств; 28, тобто 45 %, громадських рад на рівні центральних органів виконавчої влади; 27, тобто 100 %, громадських рад на рівні облдержадміністрацій, Ради Міністрів АР Крим, Київської та Севастопольської міськдержадміністрацій; 487, тобто 99,6 %, громадських рад на рівні районних держадміністрацій; 14, тобто 100 %, громадських рад на рівні районних держадміністрацій у містах Києві та Севастополі²⁸.

Основою для здійснення об'єктивного громадського контролю за діяльністю органів державної влади є Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 року № 1094 «Про затвердження Порядку підготовки та оприлюднення звіту про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції» (Офіційний вісник України, 2011, N 84 (12.11.2010), ст. 3064).

Правовою основою для проведення громадських експертиз є Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 «Про затвердження По-

рядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (Офіційний вісник України, 2008, N 86 (21.11.2008), ст. 2889).

На сьогодні громадська експертиза є фактично єдиним видом громадського контролю, запровадженим як повноцінна технологія з чітко визначеним колом суб'єктів, об'єктів громадської експертизи, підстав її здійснення. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади є складовою механізмом демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх урахування органами виконавчої влади у своїй роботі.

Окрім міністерства та відомства також приймають нормативно-правові акти з питань громадського контролю. Насамперед це стосується утворення при цих органах громадських рад.

Таким чином, українське законодавство надає громадськості достатньо можливостей і механізмів для здійснення громадського контролю за органами виконавчої влади. В цьому контексті намагання прийняття законопроекту «Про громадський контроль», який уже двічі вносився на розгляд Верховної Ради України (№ 6358 від 13.07.2001 р., внесений депутатом С. Кириченком, та № 6246 від 11.10.2004 р., внесений депутатами А. Раханським і І. Шаровим) уявляється не зовсім виправданим. На нашу думку громадський контроль є не стільки правовим інститутом, який повинен бути врегульований відповідним законом, скільки демократичним принципом функціонування держави. А демократичні принципи законами не формуються. Вони визрівають з розвитком суспільства. Як справедливо зазначала Т. Семигіна пропозиції прийняття законопроекту «Про громадський контроль» виходять за межі теоретичних уявлень про громадський контроль як різновид громадської участі та зарубіжну практику налагодження такого контролю як зовнішнього публічного оцінювання державного управління²⁹.

Отже, аналіз нормативно-правової бази дає підстави для виокремлення низки форм здійснення громадського контролю:

1) звернення громадян, за допомогою яких вони повідомляють державні та недержавні інституції про виконання, невиконання або неналежне виконання ними або підвідомчими їм органами чи установами соціальних функцій і вимагають вжиття відповідних заходів;

2) громадська експертиза, здійснювана незалежною групою фахівців;

3) громадські слухання щодо проблем важливого суспільного значення дій чи намірів органів державної влади та місцевого самоврядування;

4) моніторинг діяльності органів державної влади.

І хоча сам порядок здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади не набув нормативно-правового закріплення, можливостей, що їх надає чинне законодавство у формі громадської експертизи, доступу до публічної інформації, через участь у роботі консультативно-дорадчих та експертних органів достатньо для ефективного здійснення громадянським суспільством контрольних функцій за державною владою. На порядку денному стоїть питання вдосконалення засобів та механізмів здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади.

1. *Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії*: монографія / [за ред. І. О. Кресіної]. – К.: Логос, 2007. – 316 с. 2. *Офіційний вісник України*. – 2010. – №72/1 (01.10.2010). – Ст. 2598. 3. Там само. 4. *Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналіт. доп.* / А. В. Єрмолаєв, Д. М. Горелов, О. А. Корнієвський

[та ін.]. – К.: НІСД, 2012. – С. 3. **5.** Там само. – С. 4. **6.** Полтораков О. Громадський контроль над «силовими» структурами в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/articles/109/>). **7.** Крупник А.С. За-рубіжний досвід громадського контролю: уроки для України / А.С. Крупник // Ефективність державного управління: зб. наук. праць ЛРІДУ. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 14. – С. 146–154. **8.** Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48 (01.12.92). – Ст. 650. **9.** Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47 (19.11.96). – Ст. 256. **10.** Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9 (28.02.95). – Ст. 56. **11.** Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. **12.** Кушнір С.М. Правові засади організації та здійснення громадського контролю в Україні / С.М. Кушнір // Вісник запорізького національного університету. – №1. – 2011. – С. 26-27. **13.** Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1 (04.01.2013). – Ст. 1. **14.** Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9 (27.02.2004). – Ст. 79. **15.** Офіційний вісник України. – 2003. – № 29 (01.08.2003). – Ст. 1440. **16.** Денисюк С.Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук / С. Ф. Денисюк. – Дніпропетровськ, 2010. – 36 с. **17.** Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / С.Г. Братель. – К., 2007. – 20 с. **18.** Пальченкова В. М. Правові та інституційні основи громадського контролю пенітенціарної сітсеми / В.М. Пальченкова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Юридические науки». – Т. 24 (63). – 2011. – № 1. – С. 22-29. **19.** Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45 (12.11.99). – Ст. 397. **20.** Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4 (26.01.93). – Ст. 19. **21.** Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 33 (20.08.2010). – Ст. 471. **22.** Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41 (08.10.91). – Ст. 546. **23.** Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 49 (09.12.2005). – Ст. 517. **24.** Офіційний вісник України. – 2002. – № 31 (16.08.2002). – Ст. 146. **25.** Офіційний вісник України. – 2008. – № 10 (18.02.2008). – Ст. 239. **26.** Офіційний вісник України. – 2012. – № 9 (10.02.2012). – Ст. 317. **27.** Офіційний вісник України. – 2010. – № 84 (12.11.2010). – Ст. 2945. **28.** Громадські ради в цифрах: загальнонаціональний звіт із моніторингу формування громадських рад при центральних та місцевих органах виконавчої влади / М. В. Лациба, О. С. Хмара, А. О. Красносільська [та ін.]; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство «Україна», 2011. – С. 4. **29.** Семигіна Т.В. Громадський контроль як механізм попередження порушень у сфері охорони здоров'я / Т.В. Семигіна // Віче. – 2009. – № 19. – С. 31-33.

УДК 342.1

А. С. МАТВИЄНКО

ПРОЦЕСИ ДЕТЕРИТОРІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто основні положення концепції детериторіалізації, що містяться у працях А. Аппадурі (поняття етноскейпу), М. Кастельса (поняття потоків та мереживного суспільства), М. Харда та А. Негрі (дослідження феномену імперії). Визначено, що основним недоліком даного підходу є розгляд взаємозв'язку між глобальним простором та територією національної держави як гру з нульовою сумою, що заважає адекватно оцінювати сучасні процеси ретериторіалізації.

Ключові слова: держава, територія, суверенітет, глобалізація, глокалізація.

Матвиенко А.С. Процессы детериторриализации в условиях глобализации